

DOI 10.17234/SocEkol.31.3.1
UDK 316.334.2
316.2 Županov
316.752

Izvorni znanstveni članak
Primljeno: 30. 06. 2021.
Prihvaćeno: 19. 01. 2022.

EGALITARNI SINDROM I PITANJE PRAVEDNE RASPODJELE

Vedran Halamić, Vuk Vuković, Ivan Burić, Drago Čengić i Aleksandar Štulhofer

Vedran Halamić
Hrvatski arhiv podataka za društvene znanosti
Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu
Ivana Lučića 3, 10 000 Zagreb
e-mail: vhalamic@ffzg.hr

Vuk Vuković
Oracle Intelligence Systems
23 Arnold Cl, Cambridgeshire CB22 5FN
Velika Britanija
e-mail: vuk@oracle.com

Ivan Burić
Odsjek za komunikologiju
Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu
Borongajska cesta 83D, 10 000 Zagreb
e-mail: iburic@hrstud.hr

Drago Čengić
Centar za istraživanje poduzetništva
Institut društvenih znanosti Ivo Pilar
Trg Marka Marulića 19, 10 000 Zagreb
e-mail: drago.cengic@pilar.hr

Aleksandar Štulhofer
Odsjek za sociologiju
Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu
Ivana Lučića 3, 10 000 Zagreb
e-mail: astulhof@ffzg.hr

Sažetak

Smatramo li pravednom isključivo jednaku raspodjelu dobara? Empirijski uvidi sugeriraju kako nejednaku raspodjelu većina ljudi smatra nepravednom samo ako je posljedica diskriminacije, zlouporabe moći ili besramnog egoizma. Nejednaka raspodjela, drugim riječima, može biti percipirana kao pravedna ukoliko se temelji na razlikama u zalaganju i sposobnostima. Takva meritokratska procjena u suprotnosti je sa skupom vrijednosti koji je Županov nazvao egalitarnim sindromom. Preciznije, teorija egalitarnog sindroma

implicira averziju spram nejednake raspodjele, bez obzira na čemu se temeljila. S obzirom na činjenicu da ta pretpostavka – koja je ujedno i ključni element koncepcije egalitarnog sindroma – još nije empirijski testirana, u ovome radu ispitujeemo vezu između prihvaćanja vrijednosti egalitarnog sindroma i percepcije pravedne raspodjele društvenih dobara. U analizama koristimo podatke 864 sudionika anketnog istraživanja provedenog putem Facebook društvene mreže u svibnju 2019. Nakon što je potvrđeno dobro pristajanje temeljenih latentnih konstrukata (5-dimenzionalni model egalitarnog sindroma, SEMA-5, i trodimenzionalni model percepcije pravedne raspodjele) podacima, testirana je njihova međusobna povezanost. Prihvaćanje vrijednosti egalitarnog sindroma pokazalo se snažno povezanim s egalitarnom percepcijom pravedne raspodjele, odnosno averzijom spram meritokratske raspodjele. Zanimljivo, indikatori percepcije pravednosti raspodjele u području socijalne i zdravstvene skrbi bili su nepovezani ili tek marginalno povezani sa središnjim latentnim konstruktima, sugerirajući da averzija spram nejednake raspodjele nije puki odraz društvene solidarnosti. Zaključno, vrijednosti egalitarnog sindroma i averzija spram raspodjele koja ne podjeljuje svima jednako dio su zajedničkog skupa perzistirajućih neformalnih normi.

Ključne riječi: *egalitarni sindrom, distributivna pravednost, društvena raspodjela, društvene nejednakosti, Josip Županov*

1. UVOD

Pravednost, kao temeljni pojam etičke teorije i političke filozofije (usp. Rawls, 1999; Berdica, 2014), nužno je povezana s pojmom jednakosti, odnosno imperativom jednakog tretiranja pojedinaca (Abercrombie i sur., 2008). Takvo shvaćanje reflektira se i u načinu na koji je moguće razumjeti pravednost u društvenoj raspodjeli dobara. Razmatrajući problem distributivne pravednosti iz socijalno-psihološke perspektive temeljem iskustva iz 70-ih i 80-tih godina prošloga stoljeća, Deutsch i Shichman (1986) naveli su nekoliko mogućih načela raspodjele: a) načelo raspodjele prema potrebama; b) načelo utemeljeno na jednakosti, tj. svakome jednako; c) načelo koje uvažava prinos svakog člana; d) načelo koje se temelji na uloženom naporu ili žrtvi; te e) načelo legaliteta pri stjecanju dobara (što je legalno stečeno, nije nepravedno). U nedavnom radu, Hülle i sur. (2018) predložili su četiri načela distributivne pravednosti: jednakost, potrebu, pravičnost i pravo (engl. *entitlement*).

Shvatimo li pravednost kao mehanizam koji bi svima trebao davati jednako, zaključit ćemo kako je jedino *egalitarna* raspodjela pravedna. U tom kontekstu, jedna nedavna studija upozorila je na neobičan paradoks, to jest sukob između preferiranja egalitarne raspodjele u javnim diskusijama i eksperimentalnim studijama s jedne strane te nalazima bihevioralnih istraživanja u politologiji i ekonomici – koji ukazuju na preferiranje (umjerene) nejednakosti u raspodjeli – s druge strane (Starmans i sur., 2017). Autori studije taj paradoks tumače tezom kako je nejednaka raspodjela dobara za većinu ljudi problematična samo ako je *nepravedna*, to jest ukoliko je posljedica diskriminacije, korupcije, zlouporabe moći ili besramnog egoizma (Starmans i sur., 2017). Autori zaključuju kako ljudi pravednu nejednakost pretpostavljaju nepravednoj jednakosti u raspodjeli, odnosno da iskazuju averziju spram nepravedne, a ne nejednakosti.

S obzirom na nedavne radove koji su pokazali kako su vrijednosti koje je Županov (1970) nazvao egalitarnim sindromom i dalje prisutne u Hrvatskoj (Burić i Štulhofer,

2016; Vuković i sur., 2017), navedena bi teza o averziji spram nepravde, a ne nejednakosti mogla biti problematična u hrvatskom kontekstu. Uzmemo li u obzir da egalitarna raspodjela ignorira razlike u sposobnostima, zalaganju i postignućima, čini se logičnim pretpostaviti vezu između prihvaćanja vrijednosti egalitarnog sindroma i averzije spram nejednake raspodjele. U ovome radu tu pretpostavku empirijski testiramo, smatrajući da je odnos između vrijednosti egalitarnog sindroma i percepcije pravednosti raspodjele društvenih dobara od praktične važnosti – poglavito kada je riječ o reakcijama javnosti (ili pritisku) na političke odluke o distribuciji i redistribuciji dobara.

1.1. Distributivna pravednost

Egalitarno i meritokratsko načelo dva su suprotstavljena načela raspodjele dobara (Barberà i sur., 2015). Prvo kreće od imperativa jednakog društvenog tretmana svih pojedinaca, temeljem čega izvode se različiti oblici političke jednakosti kao što su jednakost u pravima i pred zakonom, jednakost mogućnosti, spolna i rasna jednakost i tako dalje. U kontekstu distributivne pravednosti, egalitarizam se javlja u nizu oblika, od najradikalnijeg – koji zahtjeva da svi ljudi imaju jednaku razinu materijalnih dobara i usluga – do blažih verzija koje zahtijevaju preraspodjelu dobara u cilju smanjivanja razlika između bogatih i siromašnih (Kutleša, 2012). Za razliku od toga, meritokratsko načelo inzistira da pravednost raspodjele društvenih položaja počiva na kriteriju sposobnosti i postignuća, odnosno da je ishod talenta i uloženog truda. Kao što egalitarizam nerijetko ignorira postojeće razlike među pojedincima, meritokratska perspektiva u pravilu ispušta iz vida povezanost postojećih s razlikama u inicijalnim (obrazovnim i drugim) socijalizacijskim uvjetima (vidi primjerice: Hartmann, 2007; Souto-Otero, 2010).

Premda radikalno egalitarno i meritokratsko načelo nisu jedini načini konceptualizacije raspodjele dobara, riječ je o suprotstavljenim i nerijetko ideologiziranim pozicijama prisutnim u brojnim raspravama o distribuciji i redistribuciji društvenih dobara, društvenim nejednakostima te socijalnoj pravednosti. U ovome radu percepciju pravednosti raspodjele društvenih dobara tretiramo kao bipolaran koncept, s egalitarističkom preferencijom na jednome te meritokratskom preferencijom na drugome kraju.¹ Prvu definiramo kao averziju spram bilo kakve nejednakosti u raspodjeli dobara, a drugu kao averziju isključivo spram onih nejednakosti u raspodjeli koje su nepravedne, jer ignoriraju razlike u sposobnostima, zalaganju i postignućima. Takav pristup uvažava i uvide Starmansove i suradnika (2017), koji naglašavaju kako pri konkretnim procjenama raspodjele dobara ljudi više drže do poštenja, nego jednakosti: „U ovome smo radu prikazali obilje empirijskog materijala koji sugerira da ljudi ne brinu o smanjivanju nejednakosti *per se*. Prije svega, oni iskazuju averziju prema nepoštenju (engl. *unfairness*), što ih pod određenim uvjetima vodi ka odbacivanju nejednakih raspodjela“ (Starmans

¹ Egalitarni („Raspodjela je pravedna kada su prihodi i dobra jednakomjerno raspodijeljeni među ljudima“) i meritokratski princip („Raspodjela je pravedna ako sposobni i marljivi ljudi mogu zaraditi više od drugih“) dvije su od četiri temeljne orijentacije u kontekstu društvene pravednosti (preostale dvije čine princip potrebe i princip prava [engl. *entitlement*]; vidi Hülle i sur., 2018).

i sur., 2017:5). Uz parsimoničnost, dodatni argument za naš analitički dualizam nalazimo u empirijskim radovima koji ukazuju na jačanje polarizacije između egalitarnog i meritokratskog principa, odnosno njihove negativne povezanosti od početka 1990-ih (Smith i Matějů, 2012). Naime, analizirajući podatke International Social Justice Project-a autori su testirali dvofaktorski model koji uključuje egalitarizam i meritokraciju kao dvije latentne dimenzije te analizirali njihovu povezanost od 90-ih godina 20. stoljeća. Analize su potvrdile autorsku pretpostavku o dvofaktorskoj strukturi načela raspodjele dobara, ali i pretpostavku o procesu kristalizacije normi meritokracije i egalitarizma koji je vidljiv u snažnoj negativnoj povezanosti egalitarizma i meritokracije 2000-ih, odnosno slabij povezanosti početkom 90-ih. Također, potrebno je istaknuti mogućnost drugačijeg pristupa analizi distributivnih načela, ali i dodatno pojasniti naš izbor. Jedan od često korištenih alternativnih pristupa uključuje načelo potrebe, smatrajući kako dobra treba distribuirati sukladno osnovnim životnim potrebama. Iako iznimno koristan u rješavanju problema, primjerice u zdravstvu, stava smo kako ovaj pristup nije optimalan za našu analizu. Prvi razlog takvog stava nalazimo u naglašenom preklapanju s načelom egalitarizma. Načelno, egalitarizam, kao i raspodjela prema potrebama dijele vjeru u jednake zasluge, odnosno potrebe pojedinca, barem do točke zadovoljenja osnovnih potreba, ali i nužnost preraspodjele dobara kako bi se ona učinila dostupnijima (Smith i Matějů, 2012). Drugi je razlog u tome što se spomenuti pristup pokazao empirijski slabo utemeljenim (Smith i Matějů, 2012), odnosno slabo zastupljenim u usporedbi s egalitarnim i meritokratskim načelom (Van Hootegeem i sur., 2020).

1.2. Teorija egalitarnog sindroma

Teorija egalitarnog sindroma hrvatskog politologa i sociologija Josipa Županova vjerojatno je najznačajniji teorijski prilog domaćoj sociologiji (Burić i Štulhofer, 2016). Županovljeva teorija naglašava kako je u poslijeratnom jugoslavenskom društvu, u cilju legitimiranja socijalističkog sustava, poticana perzistencija premodernih vrijednosti radikalnog egalitarizma. Taj „klaster kognitivnih perspektiva, etičkih zasada, društvenih normi i kolektivnih stavova“ (Županov, 1977:46), odnosno sociokulturni pritisak koji „ujednačava ljude prema dolje“ (Županov, 1995:164), Županov je smatrao važnim razlogom socioekonomskog zaostajanja bivše države.

Unatrag nekoliko godina, Županovljeva je teorija postala iznova aktualna kroz postupak operacionalizacije i validacije 5-dimenzionalnog modela egalitarnog sindroma (Burić i Štulhofer, 2016; Štulhofer i Burić, 2015), ali i kritičke rasprave (usp. Dolenc, 2014; Dolenc i Širinić, 2018; Štulhofer i sur., 2019). Prema kritikama, jačanje egalitarističkih vrijednosti i averzija spram dohodovnih nejednakosti posljedice su tranzicijskih troškova, a ne kulturnog naslijeđa (Dolenc i Širinić, 2018). Analiza povijesnih podataka županija, prema kojoj je udio poljoprivrednog stanovništva s kraja 60-ih godina bio snažan prediktor razine prihvaćanja egalitarnog sindroma u 2016. (Vuković i sur., 2017), ukazala je na ograničeni doseg takvog tumačenja potkrjepljujući Županovljevu tezu o agrarnom podrijetlu egalitarnog sindroma (Štulhofer i sur., 2019).

S obzirom da je egalitarni sindrom Županov definirao kao skup radikalno egalitarnih vrijednosti, logično je pretpostaviti kako je takvo viđenje društvene stvarnosti nespojivo s meritokratskim načelom raspodjele. Drugim riječima, valja očekivati kako će iskazivanje egalitarnog sindroma biti usko povezano s averzijom spram nejednake raspodjele, odnosno stavom kako je svaka nejednakost u raspodjeli društvenih dobara nepravedna. Demonstriranje te povezanosti ima metodološku (potvrda konstrukcijske valjanosti mjere egalitarnog sindroma), ali i praktičnu važnost. Do sada je, naime, samo pretpostavljeno da će osobe koje obilježava prihvaćanje vrijednosti egalitarnog sindroma iskazivati i izraženu averziju spram nejednake raspodjele – bez obzira na čemu se temeljila. Izravna empirijska provjera te pretpostavke može pomoći u kontekstualizaciji i razumijevanju domaćih rasprava o dohodovnim nejednakostima.

Razmišljajući o egalitarnom sindromu kao fenomenu dugog trajanja, odnosno kao skupu neformalnih normi koje ne odumiru nužno nestankom društvenih uvjeta koji su ih stvorili (Burić, 2017), pitanje kojim se ovdje zapravo bavimo jest pitanje kulturne specifičnosti percepcije (ne)pravedne raspodjele. Kao što Schäferova i suradnici (2015) zaključuju, ideje o tome što je pravedna raspodjela nisu univerzalna intuicija, već društveno konstruirane percepcije. Primjerice, rad Luttmera i Singhala (2011.) pokazuje kako su redistributivne preferencije imigranata povezane s matičnom kulturom (zemlja podrijetla) čak i kada se kontrolira njihov socioekonomski položaj u novoj okolini (zemlja prihvata) – što podupire tezu o perzistirajućoj društvenoj konstrukciji (ne)pravednosti raspodjele.²

1.3. Cilj rada

Kao što je već nagoviješteno, u ovome radu ispitujemo vezu između prihvaćanja vrijednosti egalitarnog sindroma i percepcije pravedne raspodjele društvenih dobara. Pri tome nas primarno zanimaju praktične implikacije tog odnosa: iskazuje li se egalitarni sindrom doista kao radikalni egalitarizam, odnosno težnja uravnilovci ili ujednačavanju „prema dolje“, kao što je Županov (1970) tvrdio? U nastavku rada prikazujemo testiranje hipoteze prema kojoj je prihvaćanje vrijednosti egalitarnog sindroma pozitivno povezano s averzijom spram nejednake raspodjele.

2. METODA

2.1. Uzorak i procedura

Provedena je sekundarna analiza podataka prikupljenih na naručenom znanstvenom projektu putem društvene mreže Facebook tijekom svibnja 2019. Sudionici su regrutirani koristeći Facebook-ove reklame i Facebook-ovo aplikacijsko programsko sučelje (API) koje omogućava uzrokovanje uz pomoć kvota. Na ovaj način moguće je kontrolirati strukturu uzorka s obzirom na različite sociodemografske karakteristike (spol, dob, obrazovanje, geolokacija) kako bi bio što sličniji populaciji. Reklame koje su korištene na Facebook-u

² A time, valja uočiti, i razumijevanje društvenih nejednakosti.

dizajnirane su kao vrijednosno neutralne te su pozivale na ispunjavanje ankete o percepciji jednakosti u društvu. Sudionici su bili obaviješteni kako je riječ o znanstvenoj studiji te su, prije pristupa upitniku, morali dati eksplicitni pristanak u vezi s korištenjem svojih odgovora. Svi podaci prikupljeni su putem anketnog upitnika; nisu korišteni nikakvi dodatni podaci kojima raspolaže Facebook. Prikupljene informacije o sudionicima nisu „osjetljive“ prirode te ne predstavljaju opasnost za sudionike. Također, rizik identifikacije sveden je na minimum s obzirom da nisu prikupljeni podaci koji mogu poslužiti kao direktni identifikatori, a indirektni su već tijekom prikupljanja grupirani.

Ukupan broj ispunjenih upitnika iznosio je 1.440, ali su za potrebe istraživanja korišteni samo podaci sudionika iz Republike Hrvatske (N=932). Prilikom obrade podataka, iz analize je isključeno 68 upitnika u kojima su nedostajali sociodemografski podaci te 18 upitnika maloljetnih osoba.

Od ukupno 864 sudionika, 414 je bilo ženskog spola (48%). Najviše sudionika nalazilo se u dobnim skupinama između 18 i 25 (36%) te između 26 i 35 godina (20%). Što se tiče obrazovanja, većina je sudionika imala završenu srednju školu (61%). Nešto više od jedne trećine završilo je više ili visoko obrazovanje (36%), a samo četiri posto osnovnu školu. Većina sudionika istraživanja imala je stalno zaposlenje (42%), gotovo četvrtina ih je studirala (23%), a 14% bilo je nezaposleno. Ostale su skupine: umirovljeni (8%), samozaposleni (6%), zaposleni na pola radnog vremena (4%) te osobe nesposobne za rad (2%), bile manje zastupljene. S obzirom na mjesečne prihode, najviše je sudionika bilo u kategoriji između 3.000 i 5.000 kuna (25%) te <3.000 kuna (23%), a nakon toga u kategoriji između 5.000 i 8.000 kuna (18%). Valja spomenuti kako gotovo četvrtina ispitanika (23%) nije odgovorila na pitanje o prihodima.

Usporedivši strukturu uzorka s populacijom, ističu se određene pristranosti. Prvenstveno dob ispitanika, koja je unutar uzorka uvelike pristrana u smjeru mlađih dobnih skupina (skupine između 18 i 25 te iznad 65 godina u populaciji čine oko 11%, odnosno 23%). Također, obrazovna struktura se značajno razlikuje od populacijske, s izrazito većim udjelom visoko obrazovanog stanovništva (u populaciji 16%), odnosno manjim udjelom osnovnog obrazovanja (u populaciji 21%) (DZS, 2016, 2020). Procjenjujemo kako navedene pristranosti uzorka, sukladno korištenoj literaturi, vjerojatno podcjenjuju prihvaćanje egalitarnih vrijednosti. Razloge za takvu procjenu pronalazimo u negativnoj povezanosti obrazovanja, odnosno potencijalnoj pozitivnoj povezanosti dobi i radikalnog egalitarizma (Rimac i sur., 2017).

2.2. Mjerni instrumenti

Prihvaćanje egalitarnog sindroma u ovome je radu mjereno kratkom skalom egalitarnog sindroma, SEMA-5 (Rimac i sur., 2017). Skala SEMA-5 konstruirana je sa svrhom šire uporabe i provjere osnovnih propozicija teorije Josipa Županova o egalitarnom sindromu. Konstruirana je odabirom po jedne čestice, odnosno tvrdnje, za svaku od pet latentnih dimenzija egalitarnog sindroma (Burić i Štulhofer, 2016; Štulhofer i Burić, 2015). Skala je formirana na način da su iz skale SEMA-5 izabrane čestice koje obilježava najveća saturiranost pripadajućim faktorom. Riječ je o sljedećim tvrdnjama: promjene

zastupaju oni koji se njima mogu okoristiti (Intelektualni egalitarizam); nedopustivo je da netko ima 10 puta veću plaću od prosječne (Egalitarna raspodjela); država treba donijeti zakone koji će onemogućiti da nekim društvenim skupinama standard raste brže nego svima ostalima (Perspektiva ograničenog dobra); bilo bi pošteno kada bi nasljednici (sinovi i kćeri) bogatih platili porez na nasljedstvo u skladu s njegovom vrijednošću (Redistributivna etika) te država ne smije dozvoliti da se privatnici bogate bez kontrole (Opsesija o privatniku). Dakle, svaka od navedenih pet čestica opisuje jedno od pet dimenzija egalitarnog sindroma ustanovljenih u istraživanju Štulhofera i Burića (2015). Slaganje sa spomenutim tvrdnjama odmjereno je na skali s pet stupnjeva u rasponu od 1 – „Uopće se ne slažem“ do 5 – „Potpuno se slažem“).

Percepcija pravednosti raspodjele mjerena je unutar pet ključnih područja društvenog života: gospodarstvo, obrazovanje, socijalna skrb, zdravstvo i poduzetništvo (Prilog 1). Izbor navedenih pet područja mjerenja bio je zasnovan na procjeni autora o njihovoj važnosti u kontekstu problematike istraživanja, kao i na općenitoj tradiciji sociološkog poimanja društva kao cjeline koju čine različite strukturne razine, bilo u formi društvenih područja, „polja“, manje ili više autonomnih, specijaliziranih i diferenciranih jedinica, a posredstvom kojih se odvija društveni život. Smatramo da je problem pravednosti raspodjele moguće promišljati iz perspektive različitih podsustava ili područja društvenog života, pri čemu je realna pretpostavka da sva područja za građane nisu jednako važna. Mišljenja smo da je za većinu građana pitanje raspodjele suštinsko pitanje u domeni funkcioniranja društvenih podsustava koji su nadprosječno važni za realizaciju onih njihovih prava koja se u suvremenim zapadnim društvima smatraju civilizacijskim standardima (zdravstvo i socijalna skrb), ili su značajni za realizaciju individualnih talenata, sposobnosti i vještina (gospodarstvo, obrazovanje, poduzetništvo). Dakle, navedenih pet područja reprezentira prostore društvenih aktivnosti koje su ključne za detekciju moguće povezanosti između prihvaćanja vrijednosti egalitarnog sindroma i percepcije pravedne raspodjele društvenih dobara.³ Primjerice, vinjeta vezana za gospodarstvo bila je formulirana u egalitarnom smjeru. Za razliku od toga, vinjeta o poduzetništvu formulirana je u meritokratskom smjeru (za popis vinjeta vidi Prilog 1). Uz svaku vinjetu bila je pridružena skala slaganja u rasponu od 1 – „Potpuno nepravedno“ do 10 – „Potpuno pravedno“. S obzirom da su tri od pet vinjeta (gospodarstvo, obrazovanje i zdravstvo) bile formulirane u egalitarnom, a preostale dvije (socijalna skrb i poduzetništvo) u meritokratskom smjeru, prije provedbe analiza svi su odgovori ponovno kodirani tako da viši stupanj prihvaćanja reflektira veći stupanj averzije spram nejednake raspodjele. U svrhu procjene pouzdanosti skale percepcije pravednosti i SEMA-5 korišteni su CR (Construct Reliability) i vrijednosti inter-item korelacija (Hair i sur., 2014). Vrijednost CR-a za skalu percepcije pravednosti iznosi 0,48 te u slučaju SEMA-5 0,73. Iako je u

³ Dimenzije i vinjete uvedene su kao pilot u istraživanje provedeno tijekom studenog 2018. na 222 studenata nekoliko zagrebačkih fakulteta i visokih škola. Temeljem analiza prikupljenih podataka, iz većeg je broj vinjeta na temelju diskriminacijskog potencijala (to jest veličine razlike između egalitarno i meritokratski formulirane tvrdnje) odabrano pet (usp. Prilog 1).

slučaju percepcije pravednosti iznos CR-a relativno nizak, treba napomenuti kako se radi o kompleksnom konstrukt koji je u konačnici mjereno sa samo tri čestice. Također, u prethodnom istraživanju već je ustanovljena pouzdanost skale SEMA-5, pri čemu je vrijednost CR-a iznosila 0,78 (Rimac i sur., 2017). Prosječne inter-item korelacije za skalu percepcije vrijednosti ($M=0,19$) te SEMA-5 ($M=0,34$) zadovoljavajuće su.

2.3. Analitička strategija

Odnos između prihvaćanja vrijednosti egalitarnog sindroma i percepcije (ne)pravednosti raspodjele, konstrukata koji su tretirani kao latentni indikatori, analiziran je modeliranjem strukturalnih jednadžbi. Prije procjene njihove povezanosti, oba su konstrukta testirana konfirmacijskom faktorskom analizom uz uporabu ML (*maximum likelihood*) estimatora. S obzirom na veličinu našega uzorka⁴, za procjenu pristajanja modela podacima korišteni su sljedeći (standardni) indikatori: komparativni indeks pristajanja (CFI), Tucker-Lewisov indeks pristajanja (TLI) te srednji korijen (RMSEA). Vrijednosti CFI i TLI $>0,95$ i vrijednosti RMSEA $<0,05$ (odnosno vrijednosti gornjeg kraja 95% intervala pouzdanosti $<0,08$) ukazuju na odlično pristajanje modela podacima (Byrne, 2013). U posljednjem koraku, postavljena hipoteza testirana je analizom povezanosti između dviju latentnih dimenzija egalitarnog sindroma i percepcije pravednosti. Statističke analize provedene su uporabom IBM SPSS 21, IBM AMOS 21 te *jamovi* 1.0.7.0 statističkih paketa (The jamovi project, 2019).

3. REZULTATI

U Tablici 1 prikazani su deskriptivni podaci te povezanosti između indikatora korištenih u ovome radu. Na svim česticama SEMA-5 skale prosječne vrijednosti nalaze se iznad sredine raspona varijacija (3) što ukazuje na prosječno prihvaćanje egalitarnog sindroma. Prema očekivanju, pet je čestica značajno međusobno povezano u rasponu $0,16 < r < 0,50$. Prosječni zbroj vrijednosti na skali SEMA-5 u ovoj je studiji iznosio 18,43 ($SD=5,16$), što je značajno manji rezultat u odnosu na istraživanje iz 2016. ($M=19,67$; $SD=4,15$) (Rimac i sur., 2017).⁵

Čestice koje mjere percepciju pravednosti u pet specifičnih područja bile su međusobno značajno, premda slabo, povezane ($0,07 < r < 0,27$) – s izuzetkom vinjete koja opisuje raspodjelu u kontekstu socijalne skrbi. Ta čestica nije bila statistički značajno povezana s drugim česticama.

Kada je riječ o percepciji pravednosti, uočavamo kako su prosječne vrijednosti na pripadajućih pet čestica ispod vrijednosti (5,5) od koje detektiramo generalnu averziju spram nejednake distribucije dobara. Prihvaćanje načela meritokratske raspodjele među sudi-

⁴ Veći uzorci (>300) redovito rezultiraju značajnim hi-kvadrat testom, sugerirajući loše pristajanje modela podacima.

⁵ Značajnost razlike između dva prosjeka odmjerena je usporedbom njihovih 95% intervala pouzdanosti (2016. = 19,41-19,92; 2020. = 18,11-18,76) koji su izračunati *bootstrapping* metodom s 2.000 poduzoraka.

onicima istraživanja bilo je najveće u kontekstu poduzetništva, a najmanje u kontekstu gospodarstva i socijalne skrbi. Preglednosti radi, Tablica 2 prikazuje postotke sudionika koji su preferirali meritokratsku (skalne vrijednosti 1-3), odnosno egalitarnu raspodjelu (skalne vrijednosti 8-10). Najveću razliku u prihvaćanju dva sučeljena principa raspodjele nalazimo u kontekstu poduzetništva (89% naspram 3%), a potom obrazovanja (61% naspram 19%). Najmanja prevaga meritokratskog načela zabilježena je u kontekstu socijalne skrbi (41% naspram 30%) te raspodjele u gospodarskom sektoru (44% naspram 32%).

Tablica 1. *Tablica povezanosti među temeljnim indikatorima*

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	M	SD
							Raspon	
(1) SEMA-5	–						18,43	5,16
							5-25	
(2) PP gospodarstvo	0,15**	–					5,03	3,44
							1-10	
(3) PP obrazovanje	0,35**	0,27**	–				3,78	3,25
							1-10	
(4) PP zdravstvo	0,14**	0,10**	0,04	–			4,67	3,12
							1-10	
(5) PP socijalna skrb	0,06	0,01	0,00	0,01	–		5,02	3,35
							1-10	
(6) PP poduzetništvo	0,18**	0,08*	0,21**	0,06	0,07*	–	1,82	1,78
							1-10	

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$

Tablica 2. *Proporcije prihvaćanja meritokratske, odnosno egalitarne raspodjele*

	Preferiranje meritokratske raspodjele	Preferiranje egalitarne raspodjele
Gospodarstvo	43,5%	31,5%
Obrazovanje	61,1%	19,3%
Socijalna skrb	40,5%	30,1%
Zdravstvo	44,6%	23,7%
Poduzetništvo	88,8%	3,1%

3.1. Testiranje mjernih karakteristika modela

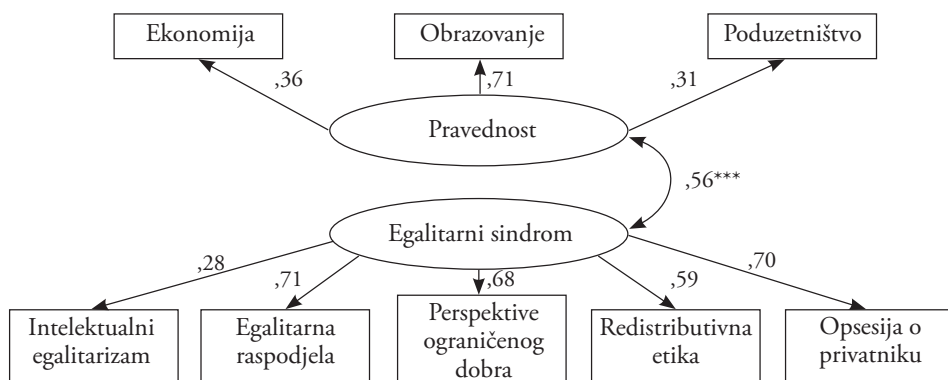
3.1.1. Mjerni model

Testiranje modela SEMA-5 ukazalo je na vrlo zadovoljavajuće pristajanje podacima ($\chi^2(5)=1,16$; CFI=0,99; TLI=0,998; RMSEA=0,014 [90% CI=0,000-0,051]). Saturacija svih čestica latentnom dimenzijom bila je u skladu s preporučenim iznosima ($>0,5$), osim u slučaju intelektualnog egalitarizma.

Provedena analiza modela percepcije pravednosti ukazala je kako domene socijalne skrbi i zdravlja ne pripadaju istom latentnom konstruktumu kao ostale tri domene. Premda su se pokazatelji pristajanja modela sa svih pet čestica nalazili unutar raspona koji sugerira dobro pristajanje ($\chi^2(5)=2,35$; CFI=0,94; TLI=0,88; RMSEA=0,04 [90% CI=0,009-0,070]), čestice socijalne skrbi i zdravlja izostavljene su iz modela zbog iznimno niskih saturacija ($\leq 0,1$). Također, imajući u vidu njihovu međusobnu nepovezanost ($r=-0,008$), modeliranje percepcije pravednosti raspodjele kao modela višeg reda koji čine dva faktora nižeg reda nije bilo smisleno. S obzirom da je pristajanje latentnog modela koji okuplja samo tri manifestne varijable nemoguće utvrditi (model je *just identified*, odnosno ima 0 stupnjeva slobode), fiksirali smo vrlo slične pogreške procjene dviju od tri čestice na istu vrijednost. Tako omogućena procjena pristajanja potvrdila je vrlo dobro pristajanje reduciranog modela percepcije pravednosti raspodjele društvenih dobara ($\chi^2(2)=1,12$; CFI=0,99; TLI=0,99; RMSEA=0,012 [90% CI=0,000-0,070]).⁶

3.1.2. Strukturalni model

Analiza prikazana na Slici 1 ukazala je na snažnu pozitivnu povezanost SEMA-5 i percepcije pravednosti raspodjele ($r=0,56$, $p<0,001$), čime je potvrđeno očekivanje kako je prihvaćanje vrijednosti egalitarnog sindroma povezano s generalnom averzijom spram nejednakosti u raspodjeli dobara – ili, preciznije, s manjim prihvaćanjem meritokratske raspodjele koja odražava razlike u sposobnostima i postignuću. Analitički je model bio obilježen odličnim pristajanjem podacima: $\chi^2(19)=1,96$; CFI=0,98; TLI=0,98; RMSEA=0,033 (90% CI=0,017-0,049).⁷

*** $p<0,001$

Slika 1. Strukturalni model odnosa između prihvaćanja egalitarnog sindroma i percepcije pravedne raspodjele

6 Prosječna vrijednost na kompozitnom (sumarnom) indikatoru procjene pravednosti raspodjele sastavljenom od tri čestice (usp. reducirani latentni model), u rasponu od tri do 30, iznosila je 10,6 (SD=5,91) – što sugerira umjereno prihvaćanje meritokratskog principa.

7 Naknadno je testirana i povezanosti između SEMA-5 i rezultata na domenama socijalna skrb i zdravstvena zaštita. U prvom slučaju nije bilo značajne povezanosti ($r=0,06$; $p=0,100$), dok je u drugom slučaju bila slaba ($r=0,14$; $p<0,001$).

4. DISKUSIJA

Koristeći razmjerno veliki prigodni uzorak hrvatskih građana, u ovome smo radu analizirali vezu između prihvaćanja vrijednosti egalitarnog sindroma (Županov, 1970) te procjene pravednosti raspodjele. Pretpostavili smo kako će veće prihvaćanje egalitarnog sindroma biti povezano s generalnom averzijom spram nejednake raspodjele, što su rezultati provedenih analiza potvrdili (utvrđena je snažna veza između ispitivanih fenomena). Relevantnost ove studije vidimo primarno u unaprijeđenju spoznaja o perzistenciji egalitarnog sindroma i njegovom mogućem utjecaju (pritisak javnosti) na društvene politike – osobito one koje uključuju raspodjelu i preraspodjelu dobara.

Prosječni rezultat na skali SEMA-5 zabilježen u našoj studiji potvrđuje perzistenciju vrijednosti egalitarnog sindroma. U usporedbi s istraživanjem javnog mnijenja iz 2016. (Rimac i sur., 2017), prihvaćanje egalitarnog sindroma u 2020. nešto je manje izraženo. Ukazuje li taj nalaz na opadanje prisutnosti tog vrijednosnog sklopa u nacionalnoj populaciji? S obzirom na veću zastupljenost visokoobrazovanih sudionika u našem istraživanju te neprobabilističku narav uzorka, na to pitanje nije moguće odgovoriti.

Nalaz o prihvaćanju vrijednosti koje čine egalitarni sindrom naizgled proturječi činjenici da, u prosjeku, sudionici nisu iskazali generalnu averziju spram nejednake raspodjele. Umjesto toga, bili su skloniji meritokratskoj prosudbi prema kojoj je nejednako raspodjeljivanje pravedno (ili, barem, nije nepravedno) ako je odraz razlika u sposobnostima, zalaganju i postignućima⁸ – što govori u prilog zaključku Starmansove i suradnika (2017) kako: „ljudi nisu stvarno zabrinuti zbog ekonomskih nejednakosti (...). Smeta ih nešto što se često brka s nejednakošću – ekonomska nepravda“. Drugim riječima, društvene nejednakosti nisu nepravedne u slučaju (a) kada je osoba A bolje plaćena od osobe B jer se više trudila i ostvarila bolje radne rezultate te (b) kada bi ukidanje nejednakosti podrazumijevalo nepravdu (primjerice, financijsko kompenziranje osobe B kako bi imala iste prihode kao i A). No, nije li takva percepcija protivna Županovljevom tumačenju egalitarnog sindroma kao generatora radikalnog egalitarizma i težnje za uravnilovkom (Županov, 1970), odnosno averzije spram nejednake raspodjele?

Opisana je kontradikcija prividna jer ne uzima u obzir dvije činjenice. Prvo, i prihvaćanje vrijednosti egalitarnog sindroma i meritokratska prosudba raspodjele dobara nisu kategorijalni, već dimenzionalni društveni fenomeni. Individue se ne dijele na egalitarno *ili* meritokratski usmjerene, već su u određenom stupnju sklonije jednoj, odnosno drugoj, procjeni. Isto vrijedi i za egalitarni sindrom; svakog pojedinca obilježava specifični stupanj u kojem prihvaća ili ne prihvaća vrijednosti egalitarnog sindroma. Drugo, povezanost između dva latentna konstrukta nije apsolutna; prihvaćanje egalitarnog sin-

⁸ Valja napomenuti kako je meritokratska prosudba bila najizraženija u području poduzetništva (usp. Tablicu 1), što je u raskoraku sa Županovljevim svrstavanjem „opsesije o privatniku“ i „antipoduzetničkog mentaliteta“ među težišne točke egalitarnog sindroma (Županov, 1970). Imajući u vidu da vinjeta koja reprezentira raspodjelu u domeni poduzetništva naglašava inovativnost kao temelj nejednakosti, moguće je da su sudionici koristili dobro poznate primjere mladih hrvatskih *high-tech* poduzetnika kao mentalnu reprezentaciju vinjete.

droma tumači otprilike polovinu varijance procjene pravednosti raspodjele i obrnuto. U tom kontekstu, valja podsjetiti kako je prosječno prihvaćanje egalitarnog sindroma blizu neutralnoj točki mjerne skale, dok je meritokratska procjena distributivne pravednosti umjereno izražena. Imajući u vidu neprobabilističko regrutiranje sudionika ove studije, navedene razine dvaju konstrukata ne mogu se poopćiti na populaciju hrvatskih građana.

Vraćajući se središnjem analitičkom uvidu, identificirana snažna povezanost između egalitarnog sindroma i averzije spram nejednake raspodjele ide u prilog Županovljevom teorijskom modelu. Dakako, nalaz ne zaključuje raspravu između onih koji smatraju da je Županovljeva teza o kulturnoj inerciji točna te onih za koje je egalitarni sindrom tek pejorativni naziv za društvenu solidarnost, odnosno osjetljivost na rastuće posttranzicijske nejednakosti. No, uzete u cjelini, naše analize – premda preliminarne – sugeriraju kako averzija spram nejednake raspodjele ima malo zajedničkog sa solidarnošću, a mnogo više s radikalnim egalitarizmom, odnosno preferiranjem jednake raspodjele bez obzira na zasluge. Takav zaključak temeljimo na činjenici da su dvije domene raspodjele koje najbolje zrcale društvenu solidarnost⁹ – socijalna i zdravstvena skrb – potpuno neovisne o prihvaćanju vrijednosti egalitarnog sindroma s jedne te procjeni pravednosti raspodjele u društvenom i gospodarskom životu s druge strane, odnosno vrlo slabo povezane s tim konstruktima. Rečeno na drugi način, kada bi egalitarni sindrom primarno bio odraz rastuće društvene solidarnosti (izazvane porastom nejednakosti), najveću povezanost između te mjere i procjena pravednosti raspodjele očekivali bismo upravo u domenama zdravstvene i socijalne skrbi. Kako se to nije dogodilo, skloniji smo Županovljevoj interpretaciji.

4.1. Ograničenja studije

S obzirom na tip korištenog uzorka (neprobabilistički izbor sudionika), rezultate naših analiza nije moguće generalizirati. Preciznije, nalazi o razini egalitarnog sindroma te prevlasti meritokratske evaluacije nejednake raspodjele, ne mogu se poopćiti na hrvatsku populaciju. Štoviše, način regrutacije te sociodemografska obilježja korištenog uzorka sugeriraju kako je razlika procijenjenih parametara u odnosu na populacijske najvjerojatnije prilična. No, valja uočiti kako navedeno ograničenje nije problem za primarno analitički cilj ovoga rada, s obzirom da njegovo testiranje traži samo dovoljno veliki (statistička snaga) i heterogeni uzorak. Potrebno je, također, upozoriti na činjenicu da

9 Kako tumačiti činjenicu da su zdravstvena i socijalna skrb bile tek marginalno povezane s ostalim domenama? Jedna je mogućnost da se obje dimenzije primarno povezuju s osobama koje doživljavamo kao iznimno potrebite (bolesni, odnosno egzistencijalno ugroženi pojedinci) pa time odstupaju od procjene pravednosti raspodjele u područjima koje potrebiti ne reprezentiraju. Rečeno bi moglo biti povezano sa sociokulturnom naviknutošću na opću zdravstvenu zaštitu i široku mrežu socijalne pomoći, odnosno predodžbom o upitnoj moralnosti propitkivanja tih naslijeđenih prava na način na koji to činimo kada je riječ o raspodjeli dobara u ostalim životnim sferama (usp. Mastilica i Babić-Bosanac, 2002; Mastilica i Kušec, 2005).

se pretpostavljeni 5-dimenzionalni model procjene pravednosti raspodjele nije pokazao metrijski valjanim. Umjesto toga, dobro je pristajanje podacima iskazao model s tri dimenzije, koji je potom korišten u daljnjim analizama. Posljedično, naše je mjerenje koncepcije pravednosti suženo jer ne uključuje socijalnu i zdravstvenu skrb, domene slabo ili nikako povezane s ostale tri. No, imajući u vidu kako je procjena pravednosti raspodjele u domeni socijalne skrbi bila neovisna, a ona u domeni zdravstvenih nejednakosti slabo povezana s vrijednostima koje reprezentiraju egalitarni sindrom, naše se procjene povezanosti između dva središnja fenomena ne čine pristranim. Činjenica je da naše vinjete ne reprezentiraju specifične domene (percepcija društvenih nepravednosti) na identičan način, niti podjednako obuhvatno. Primjerice, unutar područja zdravstvene i socijalne skrbi potreba za uslugom ima ključnu ulogu, dok je u slučaju poduzetništva ona puno manja. Iz navedenog proizlazi kako su naši rezultati neodvojivi od specifičnih formulacija vinjeta. U budućim bi istraživanjima bilo preporučljivo koristiti veći broj vinjeta, kako bi se mogla testirati robusnost podataka, odnosno njihova osjetljivost na specifičnu formulaciju vinjeta – osobito kada je riječ o kompleksnim domenama poput socijalne pomoći ili zdravstva.

Naposljetku, valja uočiti kako pristup predstavljen u ovome radu pretpostavlja kako su meritokratska i radikalno egalitarna pozicija krajnje točke istog kontinuuma. Premda logičan i parsimoničan, u metodološkom smislu takav (jednodimenzionalni) pristup nije jedini moguć. U budućim bi radovima trebalo testirati i dvodimenzionalni pristup, u kojem bi sudionike istraživanja obilježavala dva rezultata (razina prihvatanja meritokratske te razina prihvatanja radikalno egalitarne perspektive), što bi moglo rezultirati preciznijim i nijansiranim uvidima.

5. ZAKLJUČAK

Josip Županov konceptualizirao je egalitarni sindrom kao skup vrednota radikalnog egalitarizma koje djeluju kao kulturno inertan sustav neformalnih društvenih normi. Opstojnost egalitarnog sindroma u socijalizmu Županov je objašnjavao njegovom ideološkom uporabom u svrhu legitimiranja socijalističkog društvenog sustava. Razloge njegovog perzistiranja i u posttranzicijskom razdoblju (usp. Burić i Štulhofer, 2016) teško je empirijski odrediti, no postojeće analize sugeriraju kako je riječ o kombinaciji kulturne inercije te ekonomskih i političkih pojava tijekom tranzicijskog perioda (Rimac i sur., 2017; Vuković i sur., 2017).

Premda Županovljeva teorija implicira da konstitutivne vrijednosti egalitarnog sindroma valja tumačiti kao radikalni pogled na distributivnu pravednost – koji promiče načelo da svima mora biti na raspolaganju (pod)jednaka količina dobara – ta je pretpostavka izravno testirana tek u ovome radu. Demonstriravši snažnu povezanost između 5-dimenzionalnog modela egalitarnog sindroma i višedimenzionalnog modela percepcije pravedne raspodjele, pri čemu se veće prihvatanje vrijednosti egalitarnog sindroma preklapalo s većom sklonošću (radikalno) egalitarnoj nego meritokratskoj percepciji pravedne raspodjele, naše analize govore u prilog toj ključnoj propoziciji Županovljeve

teorije. Drugim riječima, egalitarni sindrom, koji se, kako se čini, i dalje održava (usp. Burić i Štulhofer, 2016; Rimac i sur., 2017), sidrište je radikalne vizije društvene pravednosti koju obilježava averzija spram raspodjela koje *ne podjeljuju svima jednako*. Prema našim preliminarnim uvidima, spomenutu averziju bilo bi pogrešno smatrati pukim odrazom društvene solidarnosti.

LITERATURA

- Abercrombie N., Hill S. i Turner B. (2008). *Rječnik sociologije*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- Barberà, S., Bevià, C. i Ponsatí, C. (2015). Meritocracy, Egalitarianism and the Stability of Majoritarian Organizations. *Games and Economic Behavior*, 91: 237-257.
- Berdica, J. (2014). Pravednost kao prva vrlina društvenih institucija: Propitkivanje s Rawlsom. *Filozofska istraživanja*, 33(4): 667-682.
- Burić, I. (2017). Teorijske refleksije o mogućim uzrocima inertnosti egalitarnog sindroma. *Revija za sociologiju*, 47(3): 335-359.
- Burić, I. i Štulhofer, A. (2016). In Search of the Egalitarian Syndrome: Cultural Inertia in Croatia?, *Financial Theory and Practice*. 41(4): 361-382.
- Byrne, B. M. (2013). *Structural Equation Modeling with AMOS: Basic Concepts, Applications, and Programming*. New York, NY: Routledge.
- Deutsch, M. i Shichman, G. (1986). Conflict: A Social Psychological Perspective. U: Herman M. G. (ur.), *Political Psychology: Contemporary Problems and Issues*. San Francisco, CA: Josey-Bass.
- Dolenec, D. (2014). Preispitivanje „egalitarnog sindroma“ Josipa Županova. *Politička misao*, 51(4): 41-64.
- Dolenec, D. i Širinić, D. (2018). Još uvijek teorijska fantazija: egalitarni sindrom Josipa Županova. *Politička misao*, 55(3): 7-42.
- Državni zavod za statistiku – DZS (2016). Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011. Stanovništvo prema obrazovnim obilježjima. URL: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2016/SI-1582.pdf (18.02.2022).
- Državni zavod za statistiku – DZS (2020). Procjena stanovništva Republike Hrvatske u 2019. URL: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2020/07-01-03_01_2020.htm (19.02.2022).
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J. i Anderson, R. E. (2014). *Multivariate Data Analysis: Pearson New International Edition*. Essex: Pearson Education Limited.
- Hartmann, M. (2007). *The Sociology of Elites*. London, New York, NY: Routledge.
- Hülle, S., Liebig, S. i May, M. J. (2018). Measuring Attitudes Toward Distributive Justice: The Basic Social Justice Orientations Scale. *Social Indicators Research*, 136(2): 663-692.
- Kutleša, S. (2012). *Filozofski leksikon*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
- Luttmer, E. F. P. i Singhal, M. (2011). Culture, Context, and the Taste for Redistribution. *American Economic Journal: Economic Policy*, 3(1): 157-179.

- Mastilica, M. i Babić Bosanac, S. (2002). Citizens' Views on Health Insurance in Croatia. *Croatian Medical Journal*, 43(3): 417-424.
- Mastilica, M. i Kušec, S. (2005). Croatian Healthcare System in Transition, From the Perspective of Users. *British Medical Journal*, 331(7510): 223-226.
- Rawls, J. (1999). *A Theory of Justice: Revised Edition*. Massachusetts, MA: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Rimac, I., Burić, I. i Štulhofer, A. (2017). Višerazinsko modeliranje egalitarnog sindroma i validacija kratke skale SEMA-5. *Politička misao*, 54(3): 64-79.
- Schäfer, M., Haun, D. B. M. i Tomasello, M. (2015). Fair Is Not Fair Everywhere, *Psychological Science*. 26(8): 1252-1260.
- Smith, M. L. i Matějů, P. (2012). Two Decades of Value Change: The Crystallization of Meritocratic and Egalitarian Beliefs in the Czech Republic. *Social Justice Research*, 25(4): 421-439.
- Souto-Otero, M. (2010). Education, Meritocracy and Redistribution. *Journal of Education Policy*, 25(3): 397-413.
- Starmans, C., Sheskin, M. i Bloom, P. (2017). Why People Prefer Unequal Societies. *Nature Human Behaviour*, 1(4): članak 0082. DOI: 10.1038/s41562-017-0082.
- Štulhofer, A. i Burić, I. (2015). Je li egalitarni sindrom samo teorijska fantazija? Empirijski hommage Josipu Županovu. *Politička misao*, 52(3): 7-31.
- Štulhofer, A., Rimac, I. i Vuković, V. (2019). Što je sve prošlo ispod radara – odgovor na polemički rad Dolenc i Širinić. *Politička misao*, 56(2): 147-154.
- The jamovi project. (2019). *jamovi*. URL: <https://www.jamovi.org/> (14.11.2022.)
- Van Hootegeem, A., Abts, K. i Meuleman, B. (2020). Differentiated Distributive Justice Preferences? Configurations of Preferences for Equality, Equity and Need in Three Welfare Domains. *Social Justice Research*, 33(3): 257-283.
- Vuković, V., Štulhofer, A. i Burić, I. (2017). Je li Županov imao pravo? Testiranje podrijetla i perzistencije egalitarnoga sindroma. *Društvena istraživanja*, 26(2): 207-225.
- Županov, J. (1970). Egalitarizam i industrijalizam. *Naše teme*, 14(2): 237-296.
- Županov, J. (1977). *Sociologija i samoupravljanje*. Zagreb: Školska knjiga.
- Županov, J. (1995). *Poslije potopa*. Zagreb: Globus.

Prilog 1. Pregled korištenih vinjeta

1. (<i>Gospodarstvo</i>) Na kraju vrlo uspješne poslovne godine, uprava građevinske tvrtke odlučila je nagraditi svoje inženjere. Bez obzira na radni učinak, svatko je dobio istu novčanu nagradu jer uprava takvo nagrađivanje drži najprimjerenijim. Smatrate li odluku uprave tvrtke pravednom?
2. (<i>Obrazovanje</i>) Državno povjerenstvo predložilo je vladi da se svim maturantima iz siromašnih obitelji koji izraze želju za studiranjem omogući upis bez polaganja prijemnog ispita. Broj upisnih mjesta na sveučilištima je ograničen. Smatrate li da je prijedlog povjerenstva pravedan?
3. (<i>Socijalna skrb</i>) Prema novome zakonskom prijedlogu, pravo na korištenje socijalne pomoći mogli bi ostvarivati samo one nezaposlene osobe koji su u posljednja tri mjeseca obavljale društveno koristan rad u trajanju od najmanje tri radna tjedna. Je li takav prijedlog pravedan?
4. (<i>Zdravstvo</i>) Bolesnica Z. plaća dodatno privatno zdravstveno osiguranje koje joj osigurava kvalitetniju zdravstvenu skrb u slučajevima bolesti. Stjecajem okolnosti, nakon manje operacije Z. je smještena u sobu s ostalim bolesnicama. Liječnički tretman i obroci koje Z. dobiva ne razlikuju se od onih koje dobivaju ostale bolesnice. Je li opisani tretman bolesnice Z. pravedan?
5. (<i>Poduzetništvo</i>) Poduzetnik C. obogatio su u manje od 12 mjeseci nakon pokretanja svoje prve tvrtke, uspješno prodajući proizvod temeljen na inovaciji koju je sam osmislio. Smatrate li pravednim da se C. obogatio?

EGALITARIAN SYNDROME AND DISTRIBUTIVE JUSTICE

Vedran Halamić, Vuk Vuković, Ivan Burić, Drago Čengić and Aleksandar Štulhofer

Abstract

Unequal distribution is not necessarily perceived as unjust. Most individuals seem to find it unfair only when caused by discrimination, abuse of power or greed. In other words, it is not distributive inequality per se, but unfair distributive inequality that people are bothered with. Such perception seems incompatible with the set of radically egalitarian values that in 1970 Josip Županov titled Egalitarian Syndrome (ES). His ES model implies a general aversion to unequal distribution – irrespective of its rationale. Considering that the assumed association between ES and specific views about distributive justice has never been empirically tested, the current study explored the link between the acceptance of ES and an aversion to unequal distribution. The study used data from 864 participants who were recruited through Facebook in May 2019. After confirmatory factor analysis resulted in a good fit of two key latent constructs (5-dimensional ES and 3-dimensional perception of distributive justice), path analysis resulted in a strong and positive association between the acceptance of ES and the preference for egalitarian distribution. Interestingly, the indicators of distributive justice in the domains of social and health care were either unrelated or only marginally related to each of the two key constructs, suggesting that the aversion to unequal distribution is not a simple reflection of social solidarity. The current study's findings corroborate the notion that ES and the perception that unequal distribution is never just are both parts of the same set of informal social norms.

Key words: *Egalitarian syndrome, distributive justice, merit-based distribution, social inequalities, Josip Županov*

DAS EGALITARISMUS-SYNDROM UND DIE FRAGE DER GERECHTEN VERTEILUNG

Vedran Halamić, Vuk Vuković, Ivan Burić, Drago Čengić und Aleksandar Štulhofer

Zusammenfassung

Sind wir der Meinung, dass ausschließlich eine gleiche Verteilung von Gütern gerecht ist? Empirische Einsichten suggerieren, dass die meisten Menschen eine ungleiche Verteilung nur dann ungerecht finden, wenn sie als Folge der Diskriminierung, des Machtmissbrauchs oder des schamlosen Egoismus entsteht. Die ungleiche Verteilung kann, anders gesagt, als gerecht wahrgenommen werden, wenn sie auf unterschiedlichen Einsätzen und Fähigkeiten beruht. Eine solche meritokratische Schätzung steht im Gegensatz zu der Wertmenge, die Županov das Egalitarismus-Syndrom genannt hat. Präziser gesagt impliziert die Theorie des Egalitarismus-Syndroms eine Abneigung gegen die ungleiche Verteilung, ungeachtet dessen, worauf sie beruht. Hinsichtlich der Tatsache, dass diese Voraussetzung – sie ist gleichzeitig das Schlüsselement des Konzepts des Egalitarismus-Syndroms – noch nicht empirisch getestet wurde, untersuchen wir in dieser Arbeit die Verbindung zwischen der Akzeptanz der Werte des Egalitarismus-Syndroms und der Wahrnehmung der gerechten Verteilung sozialer Güter. In den Analysen bedienen wir uns der Angaben von 864 Befragten einer im Mai 2019 mithilfe des Sozialnetzes Facebook durchgeführten Umfrage. Nachdem festgestellt worden war, dass die latenten Konstrukte den Angaben gut entsprechen (ein 5-dimensionales Modell Egalitarismus-Syndrom, SEMA-5, und ein dreidimensionales Modell der Wahrnehmung der gerechten Verteilung), wurde deren Wechselwirkung getestet. Die Akzeptanz der Werte des Egalitarismus-Syndroms zeigte sich als eng verbunden mit der egalitären Wahrnehmung der gerechten Verteilung, bzw. der Abneigung gegen die meritokratische Verteilung. Interessanterweise waren die Indikatoren zur Wahrnehmung der Gerechtigkeit der Verteilung im Bereich der sozialen und Gesundheitsfürsorge nicht oder nur unwesentlich mit den zentralen latenten Konstrukten verbunden, was nahelegt, dass die Abneigung gegen die ungleiche Verteilung

nicht nur ein Abbild der sozialen Solidarität ist. Zum Schluß, die Werte des Egalitarismus-Syndroms und die Abneigung gegen eine Verteilung, die nicht an alle gleich verteilt, sind ein Teil der gemeinsamen Menge von dauernden informellen Normen.

Schlüsselwörter: *Egalitarismus-Syndrom, distributive Gerechtigkeit, soziale Verteilung, soziale Ungleichheiten, Josip Županov*